

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

1.1. Γενικές έννοιες περί των ασφαλίσεων

Οι ασφαλίσεις, όπως εμφανίζονται σήμερα με διάφορες μορφές, αποτελούν ένα μέτρο κοινωνικής, οικονομικής και ηθικής ανάπτυξης των λαών. Ο σημερινός άνθρωπος αισθάνεται τις ανάγκες και τους κινδύνους του μέλλοντος το ίδιο επιτακτικές, όπως ο ίδιος αντιμετωπίζει τις ανάγκες και τους κινδύνους του παρόντος. Έτσι, για να μπορεί να αντιμετωπίσει αυτές τις ανάγκες στο μέλλον αποταμιεύει αγαθά από το παρόν για να εξασφαλισθεί από τους κινδύνους του μέλλοντος, οι οποίοι είναι δυνατό να παρουσιασθούν ή να μην παρουσιασθούν. Κάθε άνθρωπος σε όλη τη ζωή του είναι εκτεθειμένος σε ένα πλήθος από κινδύνους που καθορίζουν την προσωπική, οικογενειακή, οικονομική, συναισθηματική και γενικότερα τη ζωή του.

Έτσι, ο άνθρωπος για να αποφύγει ή και περιορίσει τις καταστρεπτικές συνέπειες που προξενούν οι κίνδυνοι αυτοί στη ζωή του και στα περιουσιακά του στοιχεία, ασφαλίζεται είτε μέσω δημόσιας ασφαλιστικής πρωτοβουλίας, είτε μέσω ιδιωτικής ή και των δύο μορφών ασφαλιστικής κάλυψης μαζί.

Η ασφάλιση, που έχει σκοπό να καλύψει τις συνέπειες από τους κινδύνους του μέλλοντος, γίνεται με βάση τις εκτιμήσεις της αναλογιστικής τεχνικής, η οποία στηρίζεται στις αρχές του Λογισμού των Πιθανοτήτων και της Στατιστικής.

Ο ασφαλιστικός οργανισμός ή η ασφαλιστική εταιρία υπολογίζει τι πρέπει να εισφέρει κάθε ασφαλιζόμενος για να σχηματισθεί το απαραίτητο ποσό που θα του εξασφαλίσει τις αντίστοιχες παροχές. Η διαδικασία αυτή προϋποθέτει λεπτούς και πολύπλοκους μαθηματικούς υπολογισμούς.

Η ασφάλιση διακρίνεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις ασφαλίσεις που επιβάλλει κάθε κράτος στους πολίτες του. Αυτή είναι υποχρεωτική, ασκείται από νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και καλείται κοινωνική ασφάλιση και ασφαλίζει κυρίως τη ζωή των ασφαλισμένων, την ικανότητα για εργασία. Προσφέρει εισόδημα λόγω ατυχήματος ή ασθένειας, νοσοκομειακή περιθαλψη, σύνταξη λόγω γήρατος, αναπηρίας, χηρείας ή ορφάνειας κ.λπ.

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα των κοινωνικών ασφαλίσεων είναι *o υποχρεωτικός χαρακτήρας προς ασφάλιση και το ότι δεν βασίζονται σε σύμβαση*.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τις οργανωμένες και εξειδικευμένες ασφαλιστικές ιδιωτικές ή δημόσιες επιχειρήσεις των οποίων η λειτουργία ρυθμίζεται από τον εμπορικό νόμο και στηρίζονται κυρίως σε ελεύθερες συμβάσεις.

Η ιδιωτική ασφάλιση αποτελεί ατομική πρόνοια κάθε ασφαλισμένου. Η βασική, επομένως, διαφορά μεταξύ κοινωνικής και ιδιωτικής ασφάλισης είναι ότι, η κοινωνική ασφάλιση έχει αναγκαστική ισχύ, η διαχείριση γίνεται από το κράτος, τα ασφάλιστρα είναι σταθερά βάσει ορισμένων κατηγοριών, οι εισφορές και οι παροχές μπορούν ν' αλλάξουν μόνο από το κράτος και δεν εκδίδονται ασφαλιστήρια συμβόλαια.

Στην ιδιωτική ασφάλιση η διαχείριση γίνεται από τους ασφαλιστές, στηρίζεται σε σύμβαση και είναι προαιρετική, τα ασφάλιστρα κυμαίνονται ανάλογα με τον ατομικό κίνδυνο και αν συμφωνηθούν τα ασφάλιστρα και οι παροχές, δεν μπορούν να αλλάξουν χωρίς αμοιβαία συμφωνία.

Πάντως και η κοινωνική και η ιδιωτική ασφάλιση προήλθαν από την ίδια ανάγκη και εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό, δηλαδή την εξασφάλιση του ατόμου για το μέλλον. Και οι δύο αυτοί θεσμοί αναπτύσσονται, συνυπάρχουν και αλληλοσυμπληρώνονται.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όπου η κοινωνική ασφάλιση δεν ήταν ποτέ πολύ εκτεταμένη, η ιδιωτική ασφάλιση είναι πάρα πολύ ανεπτυγμένη σήμερα και πολύ αποτελεσματική. Επίσης, και στην Ευρώπη, αν και έχουμε μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο πλήρη συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, παρατηρούμε μεγάλη τάση οι ασφαλιζόμενοι στις κοινωνικές ασφαλίσεις να ασφαλίζονται στις ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρίες για τους ίδιους προσωπικούς κινδύνους (ασθένεια, ατυχήματα, συντάξεις). Η ίδια αυτή τάση αρχίζει τα τελευταία χρόνια να παρατηρείται και στη χώρα μας.

Η ιδιωτική ασφάλιση, όπως και η κοινωνική, δεν αποτελούν θεσμούς που διαμορφώθηκαν ανεξάρτητα και αυτοτελώς, αλλά είναι προϊόντα και αποτελέσματα εξελικτικών διαδικασιών, που συνδέονται με τις οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις, με το οικονομικό σύστημα μιας εποχής και

ενός δεδομένου τόπου, με τις επικρατούσες αντιλήψεις για τις ανθρώπινες σχέσεις, με τις ιεράρχηση των αξιών και τον καθορισμό των επιδιώξεων της κοινωνικής δραστηριότητας των ατόμων.

Παρ' όλες όμως, τις φάσεις εξέλιξης, τόσο η κοινωνική όσο και η ιδιωτική ασφάλιση παραμένουν αναλλοίωτες όσον αφορά στο ότι καλύπτουν μια βασική ανθρώπινη ανάγκη: το αίσθημα της ανασφάλειας και το αγαθό της σιγουριάς και της εξασφάλισης.

Στο βιβλίο αυτό, θα ασχοληθούμε μόνο με το θεσμό των κοινωνικών ασφαλίσεων γιατί με την ιδιωτική ασφάλιση έχουμε ασχοληθεί σε άλλο βιβλίο.

Ο θεσμός της κοινωνικής ασφάλισης θεωρείται σήμερα ως απαραίτητος για την οικονομική και την κοινωνική πρόοδο. Πρόκειται, δηλαδή, για θεσμό που διαμορφώθηκε στη μακροχρόνια ιστορία της ανθρωπότητας, αλλά πήρε τη σημερινή του μορφή μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, με την αντίληψη της διεθνούς κοινωνίας για το ρόλο και τις ευθύνες του κράτους.

Η συμμετοχή των πολιτών στην κοινωνική ασφάλιση αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, που κατοχυρώνεται με διατάξεις των εθνικών συνταγμάτων και από την οικουμενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η δε κοινωνική ασφάλιση αναλαμβάνει την υποχρέωση από κρατικούς φορείς για την αναπλήρωση του οικογενειακού εισοδήματος.

1.2. Γενικές έννοιες για την κοινωνική ασφάλιση

Η κοινωνική ασφάλιση ασκείται από την κοινωνική πρόνοια, στηρίζεται στην κοινωνική πολιτική και αποβλέπει στην προστασία των εργαζομένων καθώς και των μελών των οικογενεών τους, όταν δεν είναι αυτοί σε θέση να αντιμετωπίσουν μόνοι τους τις αναγκαίες οικονομικές επιβαρύνσεις της ζωής, ιδιαίτερα μάλιστα όταν καταστούν ανίκανοι προς εργασία, λόγω ασθένειας, ατυχήματος, αναπηρίας ή λόγω γήρατος.

Οι κοινωνικές ασφαλίσεις δίνουν τόσο στους ασφαλισμένους, όσο και στα προστατευόμενα από αυτούς πρόσωπα τη δυνατότητα και τη βεβαιότητα ότι θα τους συμπαρασταθούν.

Η κοινωνική ασφάλιση καλύπτει ολόκληρο τον εργαζόμενο πληθυσμό αλλά και τα άτομα που δεν έχουν μπει στην παραγωγική διαδικασία. Είναι γεγονός μεγάλης σημασίας για τον άνθρωπο να έχει ένα συμπαραστάτη σε όλα τα στάδια της ζωής του για να αντιμετωπίζει έκτακτες δαπάνες που προκαλούνται, συνήθως, από απρόβλεπτα γεγονότα. Ο θεσμός των κοινωνικών ασφαλίσεων πήρε τη σημερινή μορφή του, όπως είπαμε, μετά

το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ύστερα από την αντίληψη της διεθνούς κοινωνίας για το ρόλο και τις ευθύνες του κράτους έναντι των πολιτών.

Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνική ασφάλιση, εφαρμόζεται με διάφορους τρόπους στις διάφορες χώρες, ανάλογα με την ανάπτυξη, την ιστορία, την παράδοση, την οικονομική κατάσταση των χωρών κ.λπ. Οι στόχοι όμως και οι επιδιώξεις και τα συστήματα των κοινωνικών ασφαλίσεων δεν διαφέρουν πολύ από χώρα σε χώρα. Το σύστημα της κλασικής κοινωνικής ασφάλισης έχει σαν σκοπό την προστασία των ασφαλισμένων (εργαζομένων) από διάφορους κινδύνους, με έσοδα που προέρχονται κυρίως από εισφορές των ιδίων των εργαζομένων, των εργοδοτών και σε μικρότερο βαθμό από κρατική βοήθεια.

Τα κλασικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης βασίζονται σε δύο μορφές:

Η μία μορφή στηρίζεται στο γεγονός ότι οι ασφαλισμένοι καλύπτουν τις δαπάνες του ασφαλιστικού οργανισμού κοινωνικής προστασίας με την καταβολή, εκ μέρους τους, ασφαλιστικής εισφοράς και στηρίζονται στις εισφορές αυτές για να καλύψουν τις ανάγκες του μέλλοντος, έχουν δε εδώ κάποια ομοιότητα τα κλασικά συστήματα με τις ιδιωτικές ασφαλιστικές επιχειρήσεις.

Η άλλη μορφή ασφαλιστικής κάλυψης παρέχεται από ασφαλιστικούς φορείς που έχουν ένα βαθμό αυτοτέλειας και έχουν συνήθως την μορφή νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου υπό κρατική εποπτεία. Η ασφαλιστική κάλυψη στην περίπτωση αυτή γίνεται από έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού και από εισφορές των εργαζομένων και εργοδοτών. Το σύστημα αυτό εξασφαλίζει παροχές και οικονομικές ανάγκες σε όλο τον εργαζόμενο πληθυσμό. Και στις δύο περιπτώσεις εφαρμόζεται το λεγόμενο διανεμητικό σύστημα, δηλαδή οι εισφορές των εργαζομένων και η βοήθεια εκ μέρους του κράτους καλύπτουν τις παροχές των ηλικιωμένων.

Οι ασφαλισμένοι στα ιδρύματα κοινωνικών ασφαλίσεων, διακρίνονται βασικά σε δύο κατηγορίες:

- 1) Σε άμεσους ασφαλισμένους και
- 2) Σε έμμεσους ασφαλισμένους.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τα άτομα που έχουν δικαίωμα ασφαλιστικής προστασίας, λόγω της εργασίας που οι ίδιοι προσφέρουν.

Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα άτομα που έχουν δικαίωμα ασφαλιστικής προστασίας εφόσον βρίσκονται σε κάποιο βαθμό συγγενικής σχέσης με τους αμέσως ασφαλισμένους, δηλαδή τα μέλη της οικογένειάς τους (σύζυγοι, παιδιά, γονείς κ.λπ.).

Σε ένα νομικό κείμενο θα πρέπει να νοηθεί, υπό ευρεία έννοια, ως

κοινωνική ασφάλιση, μια ασφάλιση οι σκοποί της οποίας έχουν κατ' εξοχήν χαρακτήρα κοινωνικό.

Για τους δικούς μας ασφαλιστικούς σκοπούς είναι ανάγκη να δώσουμε έναν ορισμό πιο στενό. Δηλαδή: *κοινωνική ασφάλιση είναι η ασφάλιση εκείνη η οποία έχει σκοπό να αντιμετωπίσει τους κινδύνους που διατρέχει η ζωή των εργαζομένων κατά τη διάρκεια της εργασίας τους και οι οποίοι (κίνδυνοι) μπορούν να οδηγήσουν τον εργαζόμενο σε μείωση της ικανότητάς του για εργασία ή να δημιουργήσουν πρόσθετες ανάγκες οι οποίες δεν είναι δυνατό να καλυφθούν με το κανονικό εισοδήμα του ή σε αύξηση των δαπανών συντήρησής του.*

Η ασφάλιση αυτή για να είναι αποτελεσματική πρέπει να έχει χαρακτήρα υποχρεωτικό και να είναι οργανωμένη κοινωνικά. Ο ορισμός που δώσαμε παραπάνω για την κοινωνική ασφάλιση αποκλείει όλες τις άλλες μορφές ασφαλίσεων, που δεν αναφέρονται στον εργατικό βίο και δεν είναι υποχρεωτικές. Επομένως, το βασικό χαρακτηριστικό της κοινωνικής ασφάλισης, βρίσκεται στον εξαναγκασμό προς ασφάλιση και αναφέρεται στον εργατικό βίο.

Αντίθετα, το κύριο γνώρισμα της ιδιωτικής ασφάλισης, όπως είδαμε, είναι ότι στηρίζεται, κατά κανόνα, σε ελεύθερες συμβάσεις. Λέμε κατά κανόνα γιατί πολλές φορές υπάρχει εξαναγκασμός προς ασφάλιση, όπως π.χ. ασφάλιση αυτοκινήτων.

Στην εξέλιξη των κοινωνικών ασφαλίσεων μπορούμε να διακρίνουμε τρεις σημαντικές περιόδους:

1) Η πρώτη φάση (περίοδος πρωτοπορίας)

Η πρώτη αυτή φάση ξεκινά από την περίοδο πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στη φάση αυτή, το Κράτος περιορίσθηκε στο να διευκολύνει την ίδρυση ταμείων αμοιβαίας βοήθειας μεταξύ των εργαζομένων, οι οποίοι ασφαλίζονται κατά των κινδύνων της εργασίας τους.

Έτσι, στην Ιταλία ιδρύθηκε με νόμο η «προαιρετική» ασφάλιση για συντάξεις.

Η διευκόλυνση την οποία έκανε το Κράτος προς τους εργαζομένους ήταν, ότι είχε αναλάβει το δημόσιο τη διαχείριση ενός δημοσίου μη κερδοσκοπικού ιδρύματος.

Αυτή η φάση τοποθετείται σε διαφορετικές εποχές για κάθε Κράτος.

Στην Ιταλία, η φάση αυτή αρχίζει από το τέλος του περασμένου αιώνα και φθάνει ως τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο (έστω κι αν κατ' αυτήν την περίοδο αρχίζει η υποχρεωτική ασφάλιση κατά της αναπτηρίας). Οπωσδήποτε αυτά τα πρώτα στοιχειώδη και προαιρετικά σχήματα αποτέλεσαν τη βάση για τη δημιουργία των σύγχρονων κοινωνικών ασφαλίσεων.

2) Δεύτερη φάση

Σε αυτήν τη φάση, στη Γερμανία και στην Αγγλία εμφανίζονται τα πρώτα πραγματικά σχήματα κοινωνικής ασφάλισης, δηλ. σχήματα υποχρεωτικά τα οποία διαχειρίζονταν δημόσιοι οργανισμοί και κάλυπταν βασικούς κινδύνους, όπως αυτοχήματα, συντάξεις, ασθένειες κ.λπ.

Σε αυτήν τη φάση, η οποία συμπίπτει με το μεσοπόλεμο, έχουμε την ίδρυση - με ιδιαίτερα μέτρα και ρυθμίσεις - των κοινωνικών ασφαλίσεων με την πραγματική έννοια για τους επιμέρους τομείς.

Στην περίοδο αυτή σε διάφορες χώρες της Ευρώπης ιδρύονται διάφορες μορφές κοινωνικών ασφαλίσεων, όπως ασφαλίσεις συντάξεων, ασφάλιση κατά της ανεργίας, ασφάλιση κατά των ασθενειών και η διαχείριση οικογενειακών επιδομάτων κ.λπ.

Όλες αυτές οι ασφαλίσεις, που στο σύνολό τους συνιστούν την «Κοινωνική Πρόνοια», αργότερα, με την πάροδο του χρόνου, εξελίχθηκαν σε οικονομικές οντότητες, γιατί από τις αρχικές περιθωριακές δραστηριότητές τους μετατράπηκαν σε δραστηριότητες βασικές έτσι, ώστε, σήμερα, για να επιτελούν το έργο τους ένα μεγάλο ποσοστό του κρατικού προϋπολογισμού να διατίθεται στις κοινωνικές ασφαλίσεις.

Η δεύτερη αυτή φάση είχε αρχίσει νωρίτερα σε άλλες χώρες, όπως στη Γερμανία με τους νόμους του Βίσμαρκ και στην Αγγλία με τους νόμους για τους απόρους.

Στη χώρα μας το σημαντικότερο βήμα στην κοινωνική ασφάλιση ήταν το νομοσχέδιο που ιδρύθηκε το I.K.A. με το νόμο 6298/10/10/1934 και άρχισε να λειτουργεί το έτος 1937.

3) Η τρίτη φάση

Αυτή η φάση, η οποία εμφανίζεται μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο σε πολλές χώρες, οδηγεί στη μετάβαση από τις κοινωνικές ασφαλίσεις στην «κοινωνική ασφάλεια».

Η έννοια την κοινωνικής ασφάλειας, η οποία ήδη αναφέρεται σε μερικά παλαιά έγγραφα (σύνταγμα Φιλαδέλφειας 1934), έλκει τη βασική της διατύπωση από την 'Εκθεση Beveridge, δηλαδή από την έκθεση την οποία ο άγγλος οικονομολόγος με μια ομάδα ειδικών συνέταξε κατά διαταγή της αγγλικής κυβερνήσεως κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, με σκοπό να καθορίσει τις κατευθύνσεις των κοινωνικών ασφαλίσεων στην Αγγλία, οι οποίες θα πρέπει να εφαρμοσθούν μετά το τέλος του πολέμου.

Η έκθεση, η οποία ζητήθηκε να συνταχθεί από τον Beveridge έπρεπε να αποτελέσει την αρχική μελέτη για την αναδιοργάνωση των κοινωνικών

ασφαλίσεων στην Αγγλία που παρουσίαζαν διαφορές κατά κλάδους, ώστε να αποκλείονται μερικές κατηγορίες από ορισμένες παροχές ή να χορηγούνται παροχές διαφοροποιημένες με βάση κριτήρια που δεν ήταν παραδεκτά.

Ο Beveridge, από τον οποίο είχε ζητηθεί μια γενική θεώρηση του προβλήματος της αναδιοργάνωσης του τομέα, προχώρησε πέρα από το χρέος του βεβαιώνοντας ότι η κοινωνική ασφάλιση δεν πρέπει να θεωρηθεί ως παρεπόμενο της συμβάσεως εργασίας, αλλά μάλλον σαν μια δημόσια υπηρεσία, την οποία η κοινωνική ομάδα αποδίδει στον εαυτό της.

Ο Beveridge είδε, δηλαδή, το πρόβλημα από μια διαφορετική οπτική γωνία, βεβαιώνοντας ότι οι κοινωνικές ασφαλίσεις πρέπει να είναι μια μεγάλη υπηρεσία, την οποία το Κράτος επιτελεί προς όφελος των πολιτών, δημιουργώντας έτσι μια «κοινωνική ασφάλεια». Κατά την άποψη αυτή, η υπηρεσία αυτή θα πρέπει να είναι όπως οι άλλες κρατικές υπηρεσίες και να έχει χαρακτήρα *envisaged* και γενικό.

Η ιδέα του Beveridge κέρδισε την ουσιαστική αναγνώριση της αγγλικής κυβερνήσεως: εν τούτοις, δεν έλειψαν και περιπλοκές. Η πρώτη ήταν οικονομικής φύσεως, επειδή ένα σύστημα κοινωνικής ασφάλειας απαιτεί χρηματιμοποίηση μέσων πολύ ανώτερων από αυτήν, η οποία είναι αναγκαία για τις κοινωνικές ασφαλίσεις. Υπήρξαν αντιδράσεις και στον ιδεολογικό τομέα, διότι μερικοί υποστήριζαν, παραδόξως, ότι ο περισσότερο ευεργετούμενος σε ένα σύστημα κοινωνικής ασφάλειας είναι ο βαρυποινίτης, για τον οποίο είναι εξασφαλισμένη η διατροφή του ισοβίωσ. Όμως, η αντίθεση σ' αυτή την άποψη είναι, ότι η κοινωνική ασφάλεια δεν σημαίνει κάλυψη όλων των κινδύνων αλλά μόνο των βασικών. Σε όσους υποστήριζαν ότι στην κοινωνική ασφάλεια λόγω της κρατικής χρηματοδότησης εξαφανίζεται ο ασφαλιστικός χαρακτήρας, δόθηκε η απάντηση ότι, κοινωνική ασφάλεια δεν σημαίνει και 100% κρατική χρηματοδότηση.

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω, μπορούμε να δώσουμε τον παρακάτω ορισμό:

Η κοινωνική ασφάλεια είναι ένα σύστημα, το οποίο απευθύνεται στους κυριότερους κινδύνους που είναι δυνατό να πλήξουν την ζωή του εργαζομένου και έχει χαρακτήρα υποχρεωτικό: απευθύνεται όχι στο σύνολο των πολιτών αλλά προπαντός στους πολίτες οι οποίοι είναι δυνατόν να πληγούν - οι ίδιοι ή οι οικείοι τους - από ορισμένους κινδύνους (αφήνοντας π.χ. έξω τους πλουσίους) και δεν χορηγεί παροχές κάθε τύπου 100%, αλλά μάλλον παροχές με τρόπο ορθολογιστικό. Σε αυτό το σύστημα, το Κράτος δεν αναλαμβάνει εξ ολοκλήρου τη χρηματοδότηση αλλά συμμετέχει με ένα ποσοστό.

Γενικά, ο Beveridge στη μελέτη, που έγραψε για την κατεύθυνση των κοινωνικών ασφαλίσεων στην Αγγλία, υποστήριξε ότι η Κοινωνική Α-

σφάλιση δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως παρεπόμενο της συμβάσεως εργασίας, αλλά, καλύτερα, σαν μια δημόσια υπηρεσία την οποία η κοινωνική ομάδα αποδίδει στον εαυτό της.

Στις Η.Π.Α., το 1935, η κοινωνική ασφάλιση εξασφάλισε πρώτα μηνιαίο επίδομα συνταξιοδότησης για τους ασφαλισμένους εργάτες ηλικίας μεγαλύτερης από 65 ετών. Η σύνταξη αυτή ήταν συνάρτηση του εργατικού μισθού και αυτοί που αποσύρονταν πριν ασφαλισθούν εντελώς, ελάμβαναν ένα χρηματικό εφάπαξ ποσό σαν πληρωμή μεριδίου των συνεισφορών τους. Επίσης, στις Η.Π.Α., το 1939, εξασφαλίσθηκαν οικογενειακά επιδόματα για τη σύζυγο του εργαζομένου ηλικίας πάνω από 65 και για τα παιδιά κάτω από 18.

Το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης έχει υποστεί στις Η.Π.Α., αλλά και σε άλλες χώρες, πολλές αλλαγές στους ρόλους του και στους σκοπούς του από τότε που τέθηκε η πράξη της Κοινωνικής Ασφάλισης.

Στις Η.Π.Α. σήμερα υπάρχει ένα σύστημα τριών βαθμίδων:

Η πρώτη βαθμίδα είναι αυτή που παρέχει προγράμματα τα οποία εξασφαλίζουν μια ελάχιστη εγγύηση για τους ηλικιωμένους που χρειάζονται βοήθεια.

Η δεύτερη βαθμίδα παρέχει προγράμματα για υποχρεωτική ασφάλιση όπου κάθε ασφαλισμένος καταβάλλει μια εισφορά ανάλογη των αποδοχών, και τα αποθεματικά αυτά διαχειρίζονται από ειδικές επιχειρήσεις με το σύστημα της κεφαλαιοποίησης. Η τρίτη βαθμίδα παρέχει ιδιωτικές παροχές που συμπεριλαμβάνουν ιδιωτικές συντάξεις και προσωπική αποταμίευση σε Τράπεζες και Ασφαλιστικές εταιρίες.

Στη χώρα μας, το πρώτο νομοθέτημα σύστασης φορέα κοινωνικής ασφάλισης ήταν το διάταγμα της 15/12/1836 και το οποίο όμως λειτούργησε το έτος 1861.

Μετά την ίδρυση του Ν.Α.Τ. δημοσιεύθηκε ο νόμος «Περί συντάξεως του στρατού ξηράς» με τον οποίο προβλεπόταν η συνταξιοδότηση των στρατιωτικών υπαλλήλων και αργότερα ακολούθησαν διάφορα νομοθετήματα για παροχή στους δημοσίους υπαλλήλους.

Το σημαντικότερο, όμως, βήμα στην κοινωνική ασφάλιση της χώρας μας ήταν το νομοσχέδιο για την Κοινωνική Ασφάλιση, όπου με το νόμο 6298/10/10/1934 ίδρυθηκε το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Ι.Κ.Α.), όπου η λειτουργία του ως ασφαλιστικού οργανισμού άρχισε το 1937. Ο νόμος αυτός κάλυψε την κοινωνική ασφάλιση των μισθωτών, που δεν υπάγονταν σε άλλα ταμεία από την ημέρα ενάρξεως μέχρι το έτος 1951.

Σήμερα, το Ι.Κ.Α. καλύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού και αποτελεί τον μεγαλύτερο ασφαλιστικό οργανισμό στη χώρα μας.

Σταθμό, επίσης, απετέλεσε η δημοσίευση του Ν.4169 του 1961 περί

«Οργανισμού Γεωργικών Ασφαλίσεων», όπου καλύφθηκε όλος ο αγροτικός πληθυσμός της χώρας.

Επίσης, με το νόμο 6234 του 1934 είχε ιδρυθεί το Ταμείο Ασφαλίσεων των Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ελλάδος. Με το νόμο αυτό καλύφθηκε μεγάλο τμήμα του ελληνικού πληθυσμού.

Η ασφαλιστική κάλυψη κατά του κινδύνου της ανεργίας έγινε το 1945 με την ίδρυση του Οργανισμού Ανεργίας και περιοριζόταν στην κάλυψη των μισθωτών των βιομηχανικών επιχειρήσεων.

Στη συνέχεια ιδρύεται ο Οργανισμός Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.). Ο οργανισμός αυτός λειτουργεί σαν νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου και υπάγεται στην εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας.

Στους σκοπούς λειτουργίας του Ο.Α.Ε.Δ. περιλαμβάνονται:

- 1) Ο επαγγελματικός προσανατολισμός του εργατικού δυναμικού.
- 2) Η τεχνική μαθητεία των νέων.
- 3) Η επιδότηση ορισμένων κατηγοριών στρατεύσεως.
- 4) Η καταβολή των επιδομάτων στρατεύσεως.
- 5) Η παροχή οικογενειακών επιδομάτων στους μισθωτούς που έχουν παιδιά μέσω του ειδικού λογ/σμού του Δ.Λ.Ο.Ε.Μ. (Διανεμητικός Λογαριασμός Οικογενειακών Επιδομάτων Στρατευομένων Μισθωτών).
- 6) Η επιδότηση επιχειρήσεων που λειτουργούν εποχιακά.

Παράλληλα με τη δημιουργία φορέων κύριας ασφάλισης, άρχισαν να ιδρύονται και οργανισμοί επικουρικής ασφάλισης, με σκοπό τη χορήγηση πρόσθετων με περιοδικό ή εφάπαξ χαρακτήρα.

1.3. Προέλευση του όρου «Κοινωνική Ασφάλεια»

Ο όρος «κοινωνική ασφάλεια» συναντάται σε επίσημα κείμενα για πρώτη φορά στο νομοθέτημα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής Social Security 1935. Το social security εξασφαλίζει στους απόμαχους της εργασίας, στους εργάτες μεταλλείων, στους ανίκανους προς εργασία, στους τυφλούς και στους ανέργους, κοινωνική προστασία. Ο όρος δώμας αυτός έγινε το διεθνές γλωσσικό κοινωνικοπολιτικό σύμβολο, από τότε που χρησιμοποιήθηκε από τον Πρόεδρο των Η.Π.Α. και τον Πρωθυπουργό της Αγγλίας, στο χάρτη του Ατλαντικού στις 14/8/41, οποίος όρος τοποθετεί ως κοινό σκοπό την παροχή της κοινωνικής πρόνοιας για όλους και με διεθνή συνεργασία.

Στη γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, το 1948, διατυπώθηκε η γενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, της οποίας το άρθρο 22

έχει ως εξής:

- a) «Καθένας έχει δικαίωμα για ένα εύλογο βιωτικό επίπεδο για την εξασφάλιση της υγείας και της ευημερίας, της ατομικής ζωής και της οικογένειάς του.
- Ειδικότερα για τροφή, ένδυση, κατοικία, για ιατρικές φροντίδες και για απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες*: έχει, επίσης, δικαίωμα για ασφάλεια σε περίπτωση ανεργίας, ασθένειας, ανικανότητας, γήρατος και για οποιαδήποτε λόγω απώλειας των μέσων της συντηρήσεώς του, συνέπεια περιστατικών, για τα οποία δεν είναι υπεύθυνος αυτός.
- β) *Oι μητέρες και τα τέκνα έχουν δικαίωμα για ειδική βοήθεια και πρόνοια».*

1.4. Ταξινόμηση των κοινωνικών ασφαλίσεων

Η πρώτη μεγάλη ταξινόμηση των κοινωνικών ασφαλίσεων είναι εκείνη, η οποία τις διαιρεί σε δύο ομάδες:

- a) Κοινωνικές ασφαλίσεις, που δίνουν παροχές μακράς διάρκειας (συντάξεις, ράντες κ.λπ.).
- β) Κοινωνικές ασφαλίσεις, που δίνουν παροχές μικρής διάρκειας (βοήθημα κηδείας, ανεργίας, ασθενείας).

Η διάκριση ανάμεσα στους δύο τύπους ασφαλίσεις είναι σχετική. Ασφαλίσεις με παροχές μικρής διάρκειας είναι εκείνες στις οποίες η παροχή χορηγείται εφάπαξ, δηλαδή με μία μόνο καταβολή (π.χ. το επίδομα κηδείας), ή εκείνες στις οποίες η παροχή δεν μπορεί να καταβάλλεται πέρα από ορισμένο χρονικό διάστημα (π.χ. το επίδομα ανεργίας μπορεί να διαρκέσει το πολύ 180 ημέρες, το επίδομα ασθενείας 1 έτος).

Εξάλλου, είναι δυνατό να χορηγούνται συντάξεις, οι οποίες διαρκούν μόνο 3-4 μήνες, αν διαγραφεί το άτομο από τον κλάδο των συνταξιούχων. Η διάκριση ανάμεσα σε παροχές μικρής και μακράς διάρκειας πρέπει να γίνεται κατά μέσο όρο.

Μια γενική σύνταξη λέμε ότι είναι παροχή μακράς διάρκειας, όταν διαρκεί κατά μέσο όρο 10-12 χρόνια. Αντίθετα, το επίδομα ασθενείας είναι παροχή μικρής διάρκειας, γιατί διαρκεί κατά μέσο όρο 15-20 ημέρες.

Ας δούμε τώρα ποιές περιπτώσεις ενδιαφέρουν τις κοινωνικές ασφαλίσεις για παροχές μακράς διάρκειας και ποιες για μικρής διάρκειας.

1) Κοινωνικές ασφαλίσεις - Παροχές μακράς διάρκειας

- a) *Γήρας*: συμπλήρωση ορισμένης ηλικίας και ύπαρξη προσόντων που απαιτούνται για σύνταξη.
- β) *Θάνατος*: το δικαίωμα σύνταξης, κάτω από ορισμένες συνθήκες, μεταβιβάζεται στους επιζώντες.
- γ) *Anapēriā*: επαγγελματική και έξω-επαγγελματική.

2) Κοινωνικές ασφαλίσεις - Παροχές μικρής διάρκειας

- a) *Προσωρινή ανικανότητα*
- β) *Ανεργία*: το άτομο, επειδή δεν μπορεί να εργασθεί ανεξάρτητα από τη θέλησή του, λαμβάνει επίδομα που αντικαθιστά το μισθό.
- γ) *Υγειονομική περιθαλψη*: αντικαθιστά την αύξηση των εξόδων με παροχή περιθαλψης στον ενδιαφερόμενο ή στους οικείους του. Η περιθαλψη αυτή καλύπτει τα έξοδα λόγω ασθένειας, μητρότητας, εργατικών ατυχημάτων κ.λπ.

Αναφερθήκαμε περιληπτικά στις περιπτώσεις αναπηρίας και μόνιμης ανικανότητας, με σκοπό να επανέλθουμε και να δούμε πώς αυτές οι περιπτώσεις καλύπτονται διαφορετικά στην αγγλική και στη γερμανική νομοθεσία.

Αναπηρία σημαίνει κατάσταση απώλειας ολικώς ή μερικώς των ικανοτήτων του ατόμου για εργασία, κατάσταση που προβλέπεται να έχει χαρακτήρα μόνιμο και οριστικό.

Αντίθετα, *προσωρινή ανικανότητα* σημαίνει κατάσταση μείωσης της ικανότητας για εργασία με χρονική διάρκεια, η οποία περιορίζεται μόνο για εκείνη την χρονική περίοδο. Η αντιμετώπιση η οποία προβλέπεται γι' αυτές τις καταστάσεις από τις δύο νομοθεσίες είναι μάλλον διαφορετική.

- α) Στον αγγλικό κανονισμό, διακρίνονται ανικανότητες οι οποίες διαρκούν λιγότερο από 6 μήνες ή περισσότερο από 6 μήνες. Το επίδομα είναι το ίδιο και είναι μια ράντα που μετά τους 6 μήνες μειώνεται. Όταν συμπληρωθεί η συντάξιμη ηλικία, το επίδομα αυτό αντικαθίσταται από τη σύνταξη γήρατος, αφού θα ληφθεί υπόψη η υποτιθέμενη σταδιοδρομία που ο ανάπτηρος θα είχε διανύσει.
- β) Στον γερμανικό κανονισμό, στον οποίο στηρίχθηκε ο ιταλικός κανονισμός, χορηγείται στον *ανίκανο* ένα επίδομα και στον *ανάπτηρο* μια ράντα ισοβίωσης.

Με βάση αυτές τις υποθέσεις, μπορούμε να αναλύσουμε το ακόλουθο σχήμα:

1) *Γερμανική νομοθεσία*

- α) Ασφαλίσεις μακράς διάρκειας (αναπηρία, θάνατος, γήρας).
- β) Ασφαλίσεις μικρής διάρκειας (παροδική ανικανότητα, ανεργία, υγειονομική περίθαλψη).

2) *Αγγλική νομοθεσία*

- α) Ασφαλίσεις μακράς διάρκειας (γήρας, θάνατος).
- β) Ασφαλίσεις μικρής διάρκειας (παροδική και μόνιμη ανικανότητα, ανεργία, υγειονομική περίθαλψη).

Σε τεχνικό τομέα, η παραπάνω ταξινόμηση διαφοροποιείται μάλλον σημαντικά, επειδή στις ασφαλίσεις μακράς διάρκειας χρησιμοποιείται η αναλογιστική τεχνική του κλάδου ζωής, όπου επεμβαίνει το οικονομικό στοιχείο, ενώ στις ασφαλίσεις βραχυπρόθεσμης λήξης χρησιμοποιείται η αναλογιστική τεχνική των στοιχειωδών κλάδων, στους οποίους δεν επεμβαίνει το οικονομικό στοιχείο αλλά ο παράγοντας *βαθμός ζημίας*.

Μια άλλη ταξινόμηση, η οποία χρησιμοποιείται συχνά, είναι αυτή που διαχωρίζει:

- 1) Ασφαλίσεις ασθενείας (υγειονομική περίθαλψη)
- 2) Ασφαλίσεις σύνταξης (*γήρας = άμεση σύνταξη, θάνατος = σύνταξη επιστρέψιμη*).
- 3) Ασφαλίσεις αναπηρίας (*προσωρινή ανικανότητα λόγω ατυχήματος = βοήθημα. Μόνιμη αναπηρία = ράντα. Θάνατος = σύνταξη στους επιζώντες*).

Αν θεωρήσουμε ως ασφαλιστικό κλάδο και την ασφάλιση μητρότητας - η οποία περιλαμβάνει βοήθημα που αντικαθιστά το μισθό - για τις εργαζόμενες την περίοδο εγκυμοσύνης και τοκετού και την υγειονομική περίθαλψη για τον εργαζόμενο και τις συζύγους, μπορούμε να έχουμε μια ταξινόμηση ασφάλισης από πέντε ομάδες (περιλαμβάνοντας και την ασφάλιση ανεργίας).

- 1) Ασφαλίσεις σύνταξης.
- 2) Ασφαλίσεις αναπηρίας.
- 3) Ασφαλίσεις ασθενειών.
- 4) Ασφαλίσεις μητρότητας.
- 5) Ασφαλίσεις ανεργίας.

Για τα οικογενειακά επιδόματα, τα οποία δεν ανήκουν με τη στενή έννοια στις κοινωνικές ασφαλίσεις, πρέπει να γίνει χωριστή εξέταση.

Στον τεχνικό τομέα, τα οικογενειακά επιδόματα είναι ταμείο συμψηφισμού, το οποίο παρακρατεί αμοιβές των εργαζομένων και τις διανέμει σε αυτούς τους εργαζομένους που έχουν οικογενειακά βάρη.

1.5. Αρχές και είδη της κοινωνικής ασφάλισης

Οι βασικές αρχές, στις οποίες στηρίζεται η κοινωνική ασφάλιση, είναι η υποχρέωση προς ασφάλιση, η καθολικότητα, το σύστημα των εισφορών, η ενότητα της ασφάλισης.

Ο εργαζόμενος, όχι μόνο για τον εαυτό του αλλά και για το κοινωνικό σύνολο, πρέπει να φροντίσει το μέλλον του, πρέπει να ασφαλιστεί τόσο για το δικό του συμφέρον, όσο και για το συμφέρον όλου του κοινωνικού συνόλου. Η υποχρέωση της συμμετοχής των ασφαλισμένων στα βάρη της κοινωνικής ασφάλισης τους δίνει το δικαίωμα για απαίτηση παροχών σε περίπτωση πραγματοποίησης του ασφαλιστικού κινδύνου. Οι εργαζόμενοι μέχρι να θεσπισθεί ο θεσμός της κοινωνικής ασφάλισης, ήταν υποχρεωμένοι να αντιμετωπίζουν μόνοι τους κάθε κίνδυνο, ενώ τώρα με την καταβολή ενός ποσοστού από την αμοιβή τους, το βάρος της αντιμετώπισης του κινδύνου αναλαμβάνει η κοινωνική ασφάλιση.

Εκτός όμως από τους εργαζομένους, συμμετέχουν στα βάρη και οι εργοδότες. Η εισφορά του εργοδότη, η οποία επιβαρύνει το κοινωνικό σύνολο, αφού προστίθεται στα έξοδα παραγωγής των αγαθών, προσφέρεται γιατί οι περισσότεροι κίνδυνοι πραγματοποιούνται κατά την εκτέλεση της εργασίας.

Επίσης, η συμμετοχή του κράτους στα βάρη της κοινωνικής ασφάλισης είναι αναγκαία, γιατί το κράτος έχει υποχρέωση να εξασφαλίζει το ελάχιστο όριο συντήρησης των πολιτών, να ενδιαφέρεται για τη δημόσια υγεία και να συντελεί στην εξύψωση των όρων της κοινωνικής ζωής.

Τα είδη της κοινωνικής ασφάλισης είναι:

a) Υποχρεωτική ασφάλιση

Ο ασφαλιζόμενος ανήκει στην κοινωνική ασφάλιση, εφόσον υπάρχουν ορισμένες προϋποθέσεις, άσχετα από την επιθυμία του. Η ασφάλιση αποτελεί δικαίωμα και υποχρέωση, που απορρέει από το νόμο για τον ασφαλιζόμενο και τον ασφαλιστικό φορέα.

Για να υπάρχει η έννοια της ασφάλισης, πρέπει να υπάρχει πάντοτε κάποια σχέση εργασίας. Αυτή η εργασία μπορεί να είναι πνευματική ή χειρωνακτική. Δεν απαιτείται από το νόμο σαν προϋπόθεση για την ασφάλιση να υπάρχουν στους εργαζομένους ορισμένες προσωπικές ιδιότητες όπως είναι το φύλο, η ηλικία, η υγεία κ.λπ. Το αν η πρόσληψη είναι νόμιμη ή παράνομη, η σύμβαση εργασίας είναι έγκυρη ή άκυρη δεν αποτελούν εμπόδιο για την υπαγωγή των μισθωτών στην ασφάλιση, αρκεί να υπάρχει πραγματική απασχόληση σε εξαρτημένη εργασία και να συντρέχουν και οι υπόλοιπες προϋποθέσεις του νόμου. Πρέπει, όμως, η εργασία να είναι

επιτρεπτή από τους νόμους και τα χρηστά ήθη της κοινωνίας και να γίνεται με τη θέληση του προσώπου που την ασκεί.

Υποχρεωτικά και αυτοδίκαια υπάγονται στην κοινωνική ασφάλιση μιας χώρας όλα εκείνα τα πρόσωπα, τα οποία παρέχουν μέσα στα όρια της επικράτειας, κατά κύριο επάγγελμα, εξαρτημένη εργασία ή υπηρεσία έναντι αμοιβής, ανεξάρτητα από την ιδιότητα του εργοδότη. Υποστηρίχθηκε στην αρχή η άποψη, ότι η υποχρεωτική ασφάλιση γεννάται και καθίσταται ενεργή άσχετα με την εκπλήρωση από τον ασφαλιζόμενο των καθορισμένων από τη νομοθεσία διατυπώσεων, όπως εγγραφή στα μητρώα ή καταβολή εισφορών. Τελικά, όμως, θεσπίσθηκε ειδικά για το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων η υποχρέωση αναγγελίας της απασχόλησης από τον ασφαλιζόμενο το αργότερο εντός ορισμένης προθεσμίας.

β) Προαιρετική ασφάλιση

Η προαιρετική ασφάλιση οφείλεται αποκλειστικά στη θέληση του ενδιαφερομένου. Αυτός που επιθυμεί να υπαχθεί προαιρετικά στην ασφάλιση, πρέπει να το δηλώσει στον ασφαλιστικό οργανισμό με αίτησή του.

Στην προαιρετική ασφάλιση, ο ασφαλισμένος υποχρεούται να καταβάλλει ολόκληρο το ποσό της εισφοράς, η οποία, αν είναι μισθωτός, περιλαμβάνει όχι μόνο το ποσό που βαρύνει αυτόν αλλά και το ποσό που βαρύνει τον εργοδότη του. Το ποσό της εισφοράς ορίζεται από τον κάθε ασφαλιστικό οργανισμό και έχει σχέση με την ασφαλιστική κλάση στην οποία ανήκει κατά τον τελευταίο χρόνο της υποχρεωτικής του ασφάλισης.

3) Επικουρική ασφάλιση

Επικουρική ονομάζεται η ασφάλιση που παρέχεται από φορέα ή κλάδο, που έχει συσταθεί ειδικά για να καλύψει, σε ορισμένες κατηγορίες ασφαλισμένων, πρόσθετες, περιοδικές ή εφάπαξ παροχές, εκτός από αυτές που χορηγούνται από το φορέα κύριας ασφάλισης στον οποίο ανήκουν.

Από τους φορείς επικουρικής ασφάλισης, που εποπτεύονται από το Υπουργείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων, αρχαιότερο θεωρείται το Ταμείο Επικουρικής Ασφαλίσεως και Πρόνοιας Προσωπικών Εμπορικών, Βιοτεχνικών, Βιομηχανικών και Επαγγελματικών Επιμελητηρίων, που ιδρύθηκε το 1925.

Έκτοτε, δημιουργήθηκαν και άλλοι φορείς, οι οποίοι σήμερα ανέρχονται σε 57 και ο αριθμός των κλάδων επικουρικής ασφάλισης ανέρχεται σε 11.

Αποφασιστικό βήμα στην επέκταση του θεσμού της επικουρικής ασφάλισης υπήρξε ο Ν. 997/1979 περί «Συστάσεως Ταμείου Επικουρικής

Ασφαλίσεως Μισθωτών», με τον οποίο επιδιώχθηκε η ασφαλιστική κάλυψη 900.000 περίπου μισθωτών.

1.6. Ιστορική εξέλιξη των κοινωνικών ασφαλίσεων

Για να λάβει ο θεσμός της Κοινωνικής Ασφαλίσης τη σημερινή του μορφή χρειάσθηκε να βοηθήσουν πολλοί παράγοντες, να ξεπερασθούν τεράστια εμπόδια και για να υλοποιηθεί έπρεπε να περάσει αρκετό χρονικό διάστημα.

Μέχρι τον 8ο π.Χ. αιώνα οι ανθρώπινες δυσκολίες και τα απρόβλεπτα γεγονότα αντιμετωπίζονταν με ατομική προσπάθεια και οικογενειακή και κοινωνική αλληλεγγύη. Περίπου κατά τον 6ο π.Χ. αιώνα, στην πόλη των Αθηνών, λαμβάνονταν ορισμένα μέτρα για την προστασία των φτωχών και τον περιορισμό της οξύτητας μεταξύ των τάξεων. Στην αρχαία Ρώμη εμφανίσθηκαν οι πρώτες οργανώσεις αλληλοβοήθειας των ελεύθερων εργαζομένων, κυρίως των τεχνητών.

Κατά το μεσαίωνα, παράγοντες που επηρέασαν αποφασιστικά τη διαμόρφωση της κοινωνικής πρόνοιας ήταν ο φεουδαρχισμός και η εκκλησία.

Η βιομηχανική επανάσταση έφερε ριζικές μεταβολές στην οικονομική και κοινωνική οργάνωση, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν οι «οργανώμενες αδελφότητες», που ήταν, όπως θα λέγαμε σήμερα, ταμεία αλληλοβοήθειας, οι οποίες χορηγούσαν στα μέλη τους παροχές σε περίπτωση ασθενείας, γήρατος ή θανάτου, έναντι τακτικών εισφορών. Σημαντική ήταν, επίσης, υπό την έννοια της κοινωνικής ασφάλισης, η ίδρυση «Δημοσίων Ταμιευτηρίων».

Με την πάροδο του χρόνου συνειδητοποιήθηκε, ότι η ευθύνη του επαγγελματικού κινδύνου ξεπερνούσε τα όρια της οικονομικής αντοχής των επιχειρήσεων. Το κενό αυτό ανέλαβαν να καλύψουν ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρίες με την καταβολή ορισμένου σχετικού ασφαλιστρου από τους επιχειρηματίες.

Αργότερα, οι ασφαλιστικές εταιρίες διεύρυναν την ασφαλιστική κάλυψη και σε άλλους κλάδους κινδύνων, χωρίς όμως να καταφέρουν να προσφέρουν αποτελεσματική κοινωνική προστασία.

Υστερά από την εξάπλωση του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης, οι ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρίες περιορίσθηκαν στο ρόλο της συμπλήρωσης του επιπέδου προστασίας, με την παροχή κυρίως επικουρικών παροχών.

Από τα τέλη του 19ου αιώνα ο θεσμός της κοινωνικής ασφάλισης διαμορφώνεται σταδιακά στη σημερινή του μορφή.

Το πρώτο ολοκληρωμένο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης εμφανίζεται στη Γερμανία, όπου με το νόμο του 1883 καθιερώνεται η υποχρεωτική ασφάλιση των μισθωτών κατά της ασφάλειας και του ατυχήματος. Αργότερα, το 1889, η ασφάλιση επεκτείνεται στο γήρας και την αναπηρία. Το σύστημα ασφάλισης της Γερμανίας αφορά στο γνωστό κλασικό σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης. Το σύστημα αυτό βασίζεται σε δύο αρχές της αυτοβοήθειας και της αυτονομίας.

Η αρχή της αυτοβοήθειας έχει την έννοια ότι, οι ασφαλιζόμενοι καλύπτουν τις δαπάνες του ασφαλιστικού τους οργανισμού με την καταβολή ασφαλιστικής εισφοράς. Έτσι, οι ίδιοι οι ασφαλιζόμενοι λαμβάνουν πρόνοια για το μέλλον τους.

Η αρχή της αυτονομίας έχει την έννοια ότι, η ασφάλεια παρέχεται από ασφάλιση και φορείς, όπου διαθέτουν κάποιο βαθμό αυτοτέλειας.

Συχνά η ασφαλιστική κάλυψη προβλέπει στην ευρύτερη κοινωνική προστασία και πρόνοια του πληθυσμού, με χρηματοδότηση από γενικά φορολογικά έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού αλλά και παράλληλη προσφυγή σε ασφαλιστικές εισφορές. Στα συστήματα αυτής της μορφής αποδίδεται ο όρος κοινωνική ασφάλεια.

Η N. Ζηλανδία ήταν η πρώτη χώρα που εφάρμοσε το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης με χρηματικές παροχές, που καλύπτουν τις περιπτώσεις γήρατος, αναπηρίας, ανεργίας και θανάτου. Οι παροχές αυτές γίνονται από τα έσοδα του κράτους για να εξασφαλίσουν ένα ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης για εκείνα τα άτομα που δεν έχουν άλλους πόρους.

Γενικά, από το 1885 μέχρι το 1935 αναπτύχθηκαν διάφορα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης σε ολόκληρη την Ευρώπη, τα οποία είχαν σαφώς επηρεασθεί από το Γερμανικό σύστημα.

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος συνετέλεσε στην αναζήτηση νέων συστημάτων για την επέκταση της υποχρεωτικής ασφάλισης και προστασίας των περισσότερων τάξεων του πληθυσμού. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος συνετέλεσε ώστε σε όλες τις χώρες να δημιουργηθεί μεγαλύτερη επιθυμία ασφάλειας εναντίον όλων των κοινωνικών και οικονομικών κινδύνων, οι οποίοι είναι δυνατό να πλήξουν το άτομο.

Όλοι πιστεύουν ότι η κοινωνική ευημερία επιτυγχάνεται μόνο, αν ισχύουν οι αρχές της κοινωνικής αλληλεγγύης και της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Η έννοια του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης είναι δύσκολο να καθοριστεί με ακρίβεια, γιατί είναι ένας θεσμός που συνεχώς εξελίσσεται. Ο Αγγλος Beveridge έγραφε ότι: «η κοινωνική ασφάλιση σημαίνει, γενικά, την απαλλαγή από την ανάγκη», ενώ κατά τον ορισμό της διεθνούς οργάνωσης εργασίας: «η κοινωνική ασφάλιση ορίζεται σαν θεσμός, με τον

οποίο εξασφαλίζονται σε όλα τα άτομα αφενός τα μέσα συντηρήσεως σε περίπτωση απώλειας του εισοδήματός τους, αφετέρου οι αναγκαίες ιατρικές φροντίδες».

Η κοινωνική ασφάλιση είναι το σύστημα που θεσπίζει και καθιστά δυνατή την άσκηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην κοινωνική του ζωή.

Οι βασικές αρχές της κοινωνικής ασφάλισης είναι:

- 1) Η απαλλαγή από την ανάγκη.
- 2) Η ανακατανομή του εθνικού εισοδήματος.
- 3) Ελάχιστο όριο διαβίωσης.

Ο θεσμός της κοινωνικής ασφάλισης σήμερα αφορά σχεδόν σε ολόκληρο τον πληθυσμό. Αποτελεί μηχανισμό συλλογικής κάλυψης των αναγκών του ατόμου από τη γέννηση μέχρι το θάνατό του. Πρόκειται για ένα θεσμό με βαθειά ηθική, κοινωνική και ανθρωπιστική διάσταση και περιεχόμενο, που έχει σκοπό ν' απελευθερώσει τον άνθρωπο από την αγωνία για την τύχη του κατά την περίοδο των γηρατειών, ατυχήματος, αναπηρίας, αρρώστιας, θανάτου, ανεργίας κ.λπ.

Σαν επίσημη ημερομηνία καθιέρωσης της κοινωνικής ασφάλισης μπορεί να θεωρηθεί η 17/11/1881, όπου ανακοινώθηκε το ιστορικό Αυτοκρατορικό Διάγγελμα του Καγκελαρίου Φον Βίσμαρκ. Το διάγγελμα αυτό ανέφερε ότι: «το κράτος είναι υπεύθυνο όχι μόνο για τις πράξεις του αλλά και για τις παραλείψεις του και ο ρόλος του δεν περιορίζεται στην προστασία των υφισταμένων δικαιωμάτων, αλλά αναφέρεται και στην ευημερία όλων των πολιτών και κυρίως των αδυνάτων και των απόρων και συνεπώς το κράτος είναι όχι μόνο αναγκαίος αλλά και χρήσιμος θεσμός».

Η περίοδος του 19ου αιώνα μέχρι τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο θεωρείται η κλασική περίοδος της κοινωνικής ασφάλισης.

Πάντως τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης που υπάρχουν σήμερα τα διακρίνουμε σε τρεις κατηγορίες:

- a) Συστήματα καθολικής ασφάλισης, που το κράτος δίνει μια σύνταξη σε όλους τους συνταξιούχους, είτε έχουν εισοδήματα από άλλες πηγές είτε όχι. Σε ορισμένες όμως χώρες η καταβολή παροχών γίνεται μόνο σε εκείνους τους συνταξιούχους που δεν έχουν άλλα εισοδήματα.
- β) Συστήματα κοινωνικής ασφάλισης τα οποία δίνουν συντάξεις που έχουν σχέση με τους μισθούς από εργασία, με βάση των οποίων υπολογίζονται οι εισφορές των εργαζομένων και των εργοδοτών. Στην περίπτωση αυτή υπάρχει και η βοήθεια εκ μέρους τους κράτους.
- γ) Μικτά συστήματα εθνικής σύνταξης και κοινωνικής ασφάλισης.

Στην περίπτωση αυτή οι παροχές για σύνταξη αναπτηρίας, χηρείας και ορφάνιας γίνεται από εισφορές, από κρατικά έσοδα ή και από συνδυασμό αυτών των δύο.

Είναι γεγονός ότι οι δαπάνες για διάφορες παροχές (συντάξεις) τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί πάρα πολύ και σε πολλές χώρες, όπως και στην Ελλάδα, το ποσοστό σε σχέση με το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν υπερβαίνει το 5%.

Σκέψεις και προγράμματα γίνονται για να αυξηθούν τα όρια ηλικίας για σύνταξη σε πολλές χώρες, τόσο στην Αμερική όσο και στην Ευρώπη, για την εξυγίανση του ασφαλιστικού συστήματος. Πολλά κράτη προσανατολίζονται στην αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης ως ένα μέσο αντιμετώπισης της αδυναμίας των ασφαλιστικών ταμείων να καλύψουν τον συνεχώς αυξανόμενο αριθμό των συνταξιούχων, λόγω της αύξησης της προσδοκώμενης μέσης ζωής και της μείωσης των γεννήσεων.

Η λύση που προτείνεται σε πολλές χώρες και κατά πάσα πιθανότητα θα εφαρμοσθεί στο μέλλον στις περισσότερες χώρες, είναι η αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης και μετά το 65ο έτος της ηλικίας. Στη Δανία, Νορβηγία, Ισλανδία και Η.Π.Α. έχει ήδη γίνει νομοθετική ρύθμιση και τα όρια συνταξιοδότησης φθάνουν στο 67ο έτος τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες. Η αύξηση αυτή ολοκληρώνεται το 2022 στις Η.Π.Α.

Επίσης στη Γερμανία από το 63ο έτος, οι εργαζόμενοι στο μέλλον θα συνταξιοδοτούνται στο 65ο έτος και οι γυναίκες από το 60ο έτος στο 65ο έτος.

Στην Ιταλία για τους μεν άνδρες από το 60ο έτος στο 65ο και για τις γυναίκες από το 55ο στο 60ο έτος.

Γενικά στις περισσότερες χώρες έχει δοθεί η δυνατότητα ν' αυξηθεί το έτος συνταξιοδότησης στο 65ο έτος.

Στην Ελλάδα έχουν γίνει ανάλογες ρυθμίσεις με το νόμο 2084/92, ώστε όσοι, γυναίκες και άνδρες, ασφαλίζονται μετά την 1/1/93 θα συνταξιοδοτούνται μετά το 65ο έτος της ηλικίας τους.